

Vraag en antwoord

In verband met de 2 ongelijke torens aan de hoofdingang van de St-Jacobskerk, ontvingen wij van de Heer Rudy Van Elslande het volgend antwoord :

Wat uw vraag betreft in het tijdschrift wil ik u wel inlichten in verband met de stijlkenmerken en waarschijnlijk valt ook daar het verschil te zoeken.

Voor het eerst wil ik opmerken, dat het hoofdportaal tijdens de restauratie tussen 1870-1906 o.l.v. A. Van Assche een neo-gotisch uitzicht kreeg en niet de oorspronkelijke 12de eeuwse vormgeving. De twee west-torens, nadat ze ontdaan waren van hun 18de eeuwse plamuurlaag, bleven tijdens de restauratie hun oorspronkelijk uitzicht behouden, met uitzondering van de mijterbogige afwerking bovenaan de blindnissen. De linker-westtoren heeft een (gerestaureerde) bekroning zoals we deze aantreffen bij de romaanse kerken in Normandië. De vorm van de toren (en de oorspronkelijke kerk) werd sterk beïnvloed door de Doornikse kathedraal. Vanuit Doornik kwam ook de hardsteen, die men daar in de steengroeve op maat kapte. Het was verstaanbaar dat veel ornamentiek bij de gebouwen niet te pas kwam. De stenen werden vervoerd langs de Schelde. De vorm van de spits is dus volledig aangepast bij de 12de e. vormgeving van deze toren.

De bekroning van de rechter-westtoren is niet opgetrokken in Doornikse hardsteen, maar in Balegemse zandsteen. Deze zandsteen werd in blok-vorm vervoerd naar haar bestemming waar ze gekapt werd. Daar zandsteen zich veel gemakkelijker laat bewerken, gaf dit aanleiding tot een verdere detaillering in de versiering. Het verschil tussen hardsteen en ledesteen is duidelijk op te merken aan de kleur van de materie. Zandsteen wierf men aan in de 15de eeuw en is kenmerkend voor de Brabantse-gotiek. De vormgeving van deze bekroning is authentiek. In de 15de e. breidde men ook het koor uit met een kooromgang en transkapellen. Was de toren in de 15de e. onafgewerkt of vernield (brand) of heeft men enkel deze toren bekroning aangepast aan de nieuwe smaak (wat zeer onwaarschijnlijk is) ?

Het verschil tussen de 2 torens is, dat de linkse de oorspronkelijke vormgeving behouden heeft (12de e.), terwijl de andere een vormgeving heeft die kenmerkend is voor de 15de eeuw.

Mevrouw Hilaire Dewulf speelde ons een tekst door van Kervyn de Volkaersbeke, daterend van 1864-1865.

De origine van deze tekst is ons niet duidelijk. Hij komt alleszins niet uit

het gekend werk "Les Eglises de Gand", maar werd geschreven 7 jaar na het verschijnen van dit boek.

Links staat de originele Franse tekst, rechts staat een Vlaamse vertaling. Uit deze tekst laten wij enkele uittreksels volgen zonder iets te veranderen aan de spelling. Wij gunnen onze lezers het plezier kennis te nemen van de manier waarop de Nederduitse taal hier bedreven werd meer dan honderd jaar geleden.

"Kan men nauwkeurig den tijd bepalen toen deze kerk opgetrokken werd? Geenszins, en het gezegde des ridders Diericx in het begin dezer eeuw, dat men nooit den tijd des stichting zouden kunnen vaststellen, is nog niet gelogenstraft. In 1858 zegden wy ook dat het eerste ontstaen dezer kerk ons een geheim gebleven was, en men mag er byvoegen dat tot hedendaegs den sluijer die het bedekt voor niemand is opgeheven. Het is door den stijl des gebouws en den bouwtrant eeniger der oudste deelen, dat het mogelijk is het tijdvak der stichting vast te stellen." Verder nog: "Nochtans levert Sinte Jacobskerk, zooals zy heden bestaet, nog schoone gedeelten van romaenschen bouwtrant, in de ondermuren van den middentoren en in de twee torens, die den voorgevel bezetten, vooral in dien ter rechter zyde der deur. De geleerde oudheidkundige Schayes schrijft als volgt in het werk *Mémoire sur l'architecture ogivale en Belgique* :

Sinte-Jacobskerk behoorde oorspronkelijk, even als Sint Nicolaeskerk, tot den overgangsstijl, maer uitgezonderd de toren en eenige overblijfselen des ouden voorgevels, heeft het uitwendige dezer kerk zynen eersten bouwtrant verloren.

Ter beide zyden der groote deur, ryzen nog twee romaensche torentjes; het een met een dak in vier vlakken gedekt, het andere met een spitse naelde, die met haken omzoomd is.

Dezelfde schryver, na nogmaels deze kerk onderzocht te hebben, zegt dat hy de zekerheid heeft bekomen dat zy oorspronkelijk in den romaenschen stijl was opgetrokken.

De rechte toren des voorgevels — schryft hy — had langs elke zyde vijf vensters in ronde bogen, heden toegemetst, boven welke nog drie breedere romaensche vensters bestonden, door een kolonnetje in twee verdeeld. Aen de vensters des linken torens bemerkt men slechts een valschen schijn van ogieven.

By ene eerste aenschouwing heeft M. Schayes gedacht dat een der oudste torens des voorgevels niet hooger dan in het overgangstijdvak mogt geplaetst worden; maar verscheidene jaren later, na een grondig onderzoek, bekent hy dat hare stichting inderdaed opklimt tot het romaensch-bizantijnsche tijdvak, gedurende welcke tijdruimte die grootsche basilieken oprezen, verhevene gestichten, waarvan de domkerk te Dornik ons het

schoonste toonbeeld levert.”

Wij danken oprecht de Heer Van Elslande en Mevrouw Dewulf voor hun interessante bijdrage, maar... blijven nog steeds met volgende vragen zitten :

Bestond de ongelijkheid tussen de 2 torens reeds in de 12e eeuw ? Zo ja, waarom ?

Zijn er iconografische documenten bekend waarop de St-Jacobskerk afgebeeld staat met 2 gelijkvormige westtorens ?

Vraag van de Heer G. Walraedt.

Sedert het vernieuwen van de spits van het Belfort heeft men de vier torenwachters op prachtige wijze heraldisch geschilderd, en dit is nu juist mijn vraag : “Welk is de betekenis van ieder der vier ?” Ik heb de vraag gesteld op het Bureau voor Toerisme waar men mij, na zoeken, verwezen heeft naar de Lakenhalle. Niemand kon mij een geldige uitleg geven, sterker nog, ze wisten niet dat de vier wachters verschillend voorgesteld zijn. Ik ben er zeker van dat het hier niet gaat om een loutere versiering, maar de uitvoering van de Heraldiek der wachters gesteund is op documentatie. Misschien kan iemand daar meer over vertellen ?

Tweede vraag van de Heer Walraedt :

Ik zou in de mate van het mogelijke de beschrijving willen bekomen van de details van het Huis der Metselaars op de Graslei, in het bijzonder het opschrift (In) Den Engel en de vier personages welke daarboven zijn afgebeeld.

OPROEP AAN ONZE LEZERS

Om te kunnen voldoen, aan de talrijke vragen naar oude nummers van ons tijdschrift ‘Ghendtsche Tydinghen’, doen wij beroep op uw medewerking, om afstand te doen van nummers of jaargangen die niet meer worden gebruikt.

Een overeen te komen vergoeding, voor deze vriendendienst, kan desnoods overwogen worden.

De inlevering gebeurt op het Documentatiecentrum (Convent Engelbertus, Groot Begijnhof huis nr. 46, Sint-Amandsberg) alle zondagen, van 10 tot 12 u.

Het DC. is gesloten op feestdagen en in de maanden juli en augustus. Wij danken u vooraf voor uw geste.

De bibliothecaresse,
mevr. Van Geluwe-Eggermont A.

Tentoonstelling Leon Sarteel

Ieder jaar organiseert de “Dienst Culturele Animatie” van de Stad Gent een grote retrospectieve kunsttentoonstelling waarbij de schijnwerper gericht wordt op artiesten van eigen bodem.

“Moeder en twee kinderen” van Leon Sarteel (Foto G. Van Damme)

Deze Dienst was dit jaar bijzonder goed geïnspireerd in haar keuze, zij het dan ook dat deze keuze wel zeer voor de hand lag : Leon Sarteel, een van onze knapste beeldhouwers die 100 jaar geleden te Gent geboren werd en 40 jaar geleden alhier vrij plots overleed. Ook de plaats van deze tentoonstelling is goed gekozen : het Kasteel Borluut te St-Denijs-Westrem.

In 1915 kreeg hij immers opdracht om voor dit kasteel 2 levensgrote beelden te maken in Franse steen, Flora en Pomona voorstellend. Zij bevinden zich nog steeds op de pui aan de voorgevel van het kasteel. Sarteel heeft trouwens verschillende jaren in St-Denijs-Westrem gewoond. Deze tentoonstelling, die zeker de

moeite waard zal zijn, zal doorgaan van 16 oktober tot 14 november 1982.

Voor meer details over het leven en werk van deze – ten onrechte – te weinig bekende kunstenaar, verwijzen wij naar het artikeltje dat verscheen in “Ghendtsche Tydinghen” – 1979 – N° 6 – p. 341-343.

De foto van het beeldhouwwerk “Moeder en twee kinderen” komt niet voor in de catalogus die zal uitgegeven worden ter gelegenheid van deze tentoonstelling. Zij is een beetje een primeur voor “Gh. Tyd.”

Zij werd zeer bereidwillig ter onzer beschikking gesteld door de dochters van Leon Sarteel die wij hier graag van harte danken.

H. C.

Lezers schrijven ons

Verschillende lezers hebben gereageerd op het artikel van de Heer Lode Hoste over de "Gentse Garde-Civiek".

Daar zijn wij zeer blij mee. Het is goed dat onze lezers ons schrijven. Dit is een vorm van actieve medewerking waar iedereen van profiteert.

De som van kennis die onze leden bezitten over het Gent, laat ons maar zeggen van de laatste honderd jaar, is waarlijk ongelooflijk. Dat hebben wij al vele malen kunnen merken in gesprekken die wij met hen hadden. Maar de meesten beperken er zich toe deze kennis te bezitten... Deze gaat dan reddeloos en voor altijd verloren met hun verdwijnen. Slechts weinigen kunnen de inertie overwinnen om iets daarover op papier (of magnetische band) te zetten.

Wij zouden ons bijzonder gelukkig achten mochten onze leden de gewoonte kunnen aannemen ons regelmatig te schrijven om hun herinneringen mede te delen over Gentse personen, verenigingen, toestanden, enz. enz. Dat men niet te vlug denke dat dit details zijn zonder veel belang. De "petite histoire" is altijd veel boeiender dan "la grande" en geeft ons meestal een zuiverder beeld van de werkelijkheid. Eventuele correcties of aanvullingen op artikels zijn altijd uiterst welkom (niet het minst voor de auteur van het artikel).

Maar daar moet het vanzelfsprekend niet toe beperkt blijven. "Ghendtsche Tydinghen" is het orgaan van AL onze leden en het zou goed zijn dat dit duidelijk tot uiting komt in de inhoud van ons blad. Wij hopen dus dat "Lezers schrijven ons" een vaste rubriek moge worden in "Gh. T."

Van Ir. Francis Leys ontvingen wij het volgende schrijven :

In het laatste nummer van GH. Tyd. van 15/5/82 las ik met belang en plezier het artikel van heer Hoste over de "Garde Civique". Het deed bij mij vele herinneringen herleven. Het is daarom dat ik verwonderd ben bij het lezen van het einde van zijn relaas, blz. 124.. hij zegt : "Toen in 1914 de oorlog uitbrak was de garde civique volledig uitgerangeerd. Ze behoorden tot de Geschiedenis". Hier is de documentatie van Heer Hoste zeker ontbrekend. Ik ben geboren in 1903 en tot 1914 heb ik zeer goed gardes-civiques gekend.

Alhoewel ik nog zo jong was heb ik vele herinneringen. Mijn vader was garde-civique zonder graad. Ik heb hem menige zondagen "in tenue" zien vertrekken voor de oefeningen. Hij was er nooit gaarne bij.

Ik weet nog dat hij werd opgeroepen wanneer er stakingen waren en ik heb hem nog "pistolets" gebracht in de koer van de fabriek de Hemptinne

in de Keizer Karelstraat, waar hij met al zijn makkers zijn soep aan het eten was met als tafel de opgestapelde kolenblokken.

In 1914 werden de gardes-civiques opgeroepen en moesten zij wachten verzekeren.

Gedurende een nacht heeft zelf een garde-civique, op wacht aan het Feestpaleis in het park, geschoten en de kogel kwam terecht in een der salonvensters van mijn huis Leopoldlaan en een eiken buffet werd geschonden door de kogel die in de muur terecht kwam.

Mijn vader deed de wacht op het goederenstation van Merelbeke. Problemen ontstonden met de Duitsche invaller.

Ze zegden dat de gardes-civiques "francs-tireurs" waren en geen soldaten. Ik denk dat in zekere steden zelf daardoor echte drama's ontstonden — in vele gevallen werden de gardes-civiques in voorposten aan de verdediging toegevoegd.

Is het monument op de weg Gent-Aalst te Erembodegem (1) rechtover de oude molen niet geplaatst in nagedachtenis van een oorlogsfeit met gardes-civiques ?

Ik weet dat mijn schoonvader — Dr Georges Leboucq, ook garde-civique, in een geval betrokken werd bij een verdediging aan de Leie te Winkel St Kruis (2)

De gardes-civiques bij de aankomst der Duitschers in 1914 moesten natuurlijk hun wapens afgeven en uniformen doen verdwijnen.

Gezien ik nog geen elf jaar was in 1914 bij het uitbreken van de oorlog heb ik natuurlijk maar enkele, maar zeer duidelijke herinneringen.

P.S. Zonder zeker te zijn denk ik dat er gardes-civiques in bevolen dienst als slachtoffer zijn gevallen onder de duitsche kogels gedurende de gevechten van augustus en september 1914. Dan hebben deze zeker recht op een plaats in de geschiedenis.

NOTA'S VAN G. HEBBELYNCK

(1) Lees Oordegem

(2) Waarschijnlijk St.-Eloois-Winkel

Ook de heer Léopold Eliat heeft ingehaakt op hetzelfde artikel. Hij schrijft ons :

"Uw artikel over de "Garde-Civiek" heeft mij geamuseerd en geïnteresseerd. Mag ik u in dit verband melden dat, vóór de oorlog van 14-18, de Gentse "gardes-civiques" gingen oefenen op het Casinoplein ? Alhoewel wij toen nog zeer jong waren, beleefden mijn broers, mijn zuster en ikzelf veel plezier bij het gadeslaan ervan.

Destemeer omdat er onder hen verschillende gekende Gentenaars waren, zoals bvb. de boekhandelaar Mr. Van Goethem, die wij goed kenden omdat wij bij hem onze klassieke boeken gingen kopen.

Er waren nog vele anderen aan wie wij – vanuit het venster van onze woning – met de hand “bonjourkes” toezwaaiden, maar wegens mijn leeftijd op dit ogenblik en het feit dat het 70 jaar geleden is, kan ik mij spijtig genoeg de namen niet herinneren.

Werd de “Garde-Civique” in 1914 niet ingelijfd bij het leger en werd zij niet belast met de verdediging van Gent toen de Duitsers de stad naderden ?”

Van Dr. Paul Huys ontvingen wij volgend schrijven :

In ons artikel “Over rosmolens en burenhinder” (“Ghendtsche Tydinghen” van 15 mei 1982, 11e jrg. 1982, blz. 128-129) hadden wij enige moeite met een juist begrip van de volgende passus : “alwaer wij bevonden hebben jegens denzelven gemeenen separatiemuur *eenige lackaerissen* van eenen Mercurius wijnckel”. De direkt voor de hand liggende verklaring, nl. “lacarisse” of “lacrisse” = zoethout, kalissehout (een wortelachtige plant) bleek nochtans geen bevredigende oplossing te bieden. Natuurlijk niet...

We hadden moeten denken aan een ander woord dat oudere Gentenaars nog kennen, nl. lokarissen, waarmee de rekken of “rayons” van een winkelinstallatie aangeduid worden (zie het *Gents Woordenboek* van L. Lievevrouw-Coopman, herdr. 1974, dl. 2, blz. 801 s.v. lokaarze = vakkenkast, lokaris; zie ook het *Middelnerlands Woordenboek* van Verwijs en Verdam, dl. 4, blz. 740 s.v. lokaris = gesloten kastje, naar Oudfr. locaire, uit Mlat. locarius of locarium).

We danken de heer Jules Waeri, die ons op de juiste betekenis opmerkzaam maakte.